

Från livets källarvåning till Guds soldat

Jörgen Håkansson

Icke hel och ren,
svart om foten,
trampar jag omkring i himlen.

Majken Johansson omkring 1960

Så uttrycker sig Majken Johansson i inledningsdikten *Högt* i sin debutbok *Buskteater* (1952). Orden kan vara ett signifikativt sätt att beskriva sig själv. Den har tillkommit under hennes tid i Lund. Varken ur ett moraliskt, socialt eller hälsomässigt perspektiv kan hon kallas hel och ren. De fyra första orden är en adekvat beskrivning av hennes livslånga hälsobesvär. De tre raderna uttrycker inte minst en existentiell hållning gentemot den kristna föreställningen om den i alla avseenden hela och rena "himlen". I nästa vers tvivlar hon: "Och jag vet inte säkert om det är i himlen."

Sedan fortsätter hon sin presentation:

I mantalslängden sägs jag bo
i Malmö sägs jag vara
purpurung, fast jag inför alla
har betygat, hur hög min ålder är.
Mitt namn är Ma - ha ha - jken
Joha - honsson
och mitt valspråk är
att thékula färgar lackmuspapper
gult.

Majken Johansson föddes 7 augusti 1930. Hon gav ut sju diktböcker mellan 1952 och 1989 och kopplades ihop med den akademiska "Lundaskolan".

Majkens liv var dramatiskt. Hon var gravt alkoholiserad. Hennes långvariga missbruk berodde troligen på psykis-

ka besvär med rötter i barndomen. Hon växte upp i Malmö i ett fosterhem med en psykisk sjuk fostermor. Vid två tillfällen i sin ungdom försökte hon begå självmord. Genom sitt skarpa intellekt och trots svåra uppväxtförhållanden gjorde hon en omtumlande klassresa från sitt arbetarklassursprung till en fil.mag. vid Lunds universitet.

Efter fortsatta psykiska problem och alkoholerande flyttade hon till Stockholm. Där träffade hon sitt livs kärlek, en 22 år äldre kvinna, som begick självmord 1956 och lämnade Majken i djupaste förtvivlan. I sin desperation sökte hon sig till spiritualistiska kontakter för att nå sin döda hjärtevän. Denna tragik ledde till att hon blev frälst och 1958 anslöt sig till Frälsningsarmén. Där blev hon känd som Frälsningsarméns representant i den svenska samtidspoesin och i dess utåtriktade verksamhet. Poesi, sång och musik blev en viktig kanal för att vittna om Guds frälsande kraft i Jesus Kristus. Därigenom förnyade hon på olika sätt det religiösa diktspråket, inte minst genom sin fräna ironi och överraskande språklekar.

Redan vid 22 års ålder blev hon en uppmärksam och hyllad poet. Hon använde sällan sköna och melodiska ord till att gestalta sin barndoms elände. Dikten "Hydra" i debutsamlingen ger en bild av fostermoderns "omsorg".

Som olja var hon mig i strupen
och hal i greppet
kring min arm:
Hon vek mig dubbel över bordskant.
Och skrattade, tills jag stod skälvande
vid fönstret.
Hon knäppte upp min rygg
och lungorna låg blottade.

Jag kunde andas bara invid hennes hud.

Bort från Lund

Vid 23 års ålder flydde Majken till Stockholm i hopp om ett nyktrare liv. Men flykten misslyckades. Ångesten och alkoholberoendet höll henne i sitt grepp. Hon förde en kringflackande tillvaro i Klarakvarteren. "De flesta dagarna klarade jag mig inte utan återställare". Till sist fick hon hjälp av en vänlig dam med bostad och arbete och skaffade sig regelbundna vanor.

Hennes längtan efter verklig kärlek gjorde att hon satte in en kontaktannons i DN. Av svaren fastnade hon för en kvinna i chefsställning 22 år äldre med "egna åsikter och tid att tänka". När de sedan träffades fylldes Majken av jublande visshet att hon mött sin stora kärlek. Deras förhållande fördjupades men det var två trasiga själar, som kommit samman, båda med psykiska besvär. Deras samvaro var både kärleksfull

Poesihörnan

och stormig. I sina dikter kallar Majken sin hjärtevän, Solweig, enbart för "S". Hon var finlandssvenska, som upplevt två krig. Deras förhållande varade i ett år. Efter ett gräl då Majken slog sin käraste tog Solweig sin revolver, körde med bil till Dammbro och sköt sig. Hon fördes till sjukhus men avled 19 augusti 1956.

Saknaden

Denna dramatiska händelse kom att få stora konsekvenser i Majkens fortsatta liv. Hon upplevde en sorg hon aldrig kom över. I sin fullständiga övergivenhet föll hon på knä och ropade efter den Gud hon inte trodde på. När hon vaknade efter en dröm kände hon att Solweig tog hennes hand och viskade: "Majken min älskade". Hon drabbades då av insikten: "Finns Solweig, så finns Gud. Finns Gud, så finns Solweig". I försök att få kontakt med henne började hon gå på spiritualistiska seanser. Majken blev efter en seans övertygad om att hon verkligen talat med henne. I sitt sorgearbete genomgår hon psykoanalys, upprättar en personlig mytologi kring deras relation, där hon gör dödsdagen till en bemerkelsedag. Hon skaffar ett resestui för Solweigs porträtt, som följer med på alla resor. Fotografierna får helig status som ortodoxa kyrkans ikoner. I en av sina dikter om Solweig kan man identifiera saknaden efter henne. De biografiska hänvisningarna är dock svepande och abstrakta, som i *Tankar om S* i boken *Från Magdala* (1972).

Det minsta en människa liknar dig så slukar jag
hennes med blicken.
Jag älskar dig av allt mitt hjärta och kan knappast
vänta.
Bara för att jag är så rädd om fotona jag har
av dig
kysser jag inte sönder dem
för att de ska räcka ända tills du själv
står levande igen för mina ögon.

S är inte där, Bara fotografier och människor som liknar henne erinrar diktjaget om hennes tillvaro. Objektet finns inte ens till namnet, som är reducerat till en initial. Kanske vill hon skydda Solweigs identitet av integritetsskäl. Att vara homosexuell var då inte accepterat. Detta gällde måhända även för henne själv. Att inte tala om detta gjorde dikten till en mer allmän kärleksdikt och stötte inte bort vissa läsare.

Omvändelsen

På samma sätt som Majken gav en mytologisk betydelse åt Solweigs dödsdag skapade hon också en strålgans åt sin omvändelse. Denna skedde söndagen 4 maj 1958. Hon var noga med att prononcera,

att den skedde på Frälsningsarméns sjunde kår i Stockholm denna dag i samband med ett "botbänksbesök". Omvändelsen hade sannolikt förberetts, allt ifrån hennes disharmoniska uppväxt över den ateistiska ungdomen, fram till en tidig vårväll 1958 när hon för första gången besökte Frälsningsarmén och därefter 4 maj, med sitt vittnesbörd, bad om Guds förlåtelse. När hon vaknade morgonen därefter upplevde hon att "hela atmosfären i mitt rum var laddad med /.../ andlig kraft som tillströmmade mig framför allt i bönen". Samma morgon kom med posten ett Johannesevangelium i fickformat genom brevinkastet. Genom den direkta läsningen av denna bibeltext blev omvändelsen ett faktum. Därmed blev 4 maj 1958 hennes "andliga födelsedag".

Redan i tonåren hyste Majken misstro mot det intellektuella, detta trots sina studieframgångar. Hon lärde då ytligt känna en man som med "en perfekt knock-out slog den analyserande intellektdjävulen i golvet". Man kan i detta ljus betrakta hennes omvändelse som kulmen på ett sökande bort från det intellektuella Lund, via psykoanalysen och den spiritualistiska vetgirigheten. Allt detta ledde fram till botbänken på Frälsningsarmén 1958. Hon hade sett Guds ljus. Nu ville hon använda sin position till att ifrågasätta intellektualismens dominerande status inifrån. Hennes gudstro var känslomässigt förankrad, naivistisk på gott och ont. Hon sökte den direkta känslan. Evald Palmlund skriver: "Det är långt från Lund till Gud. Det är långt mellan Lund och Majkens Gud".

Virveltrumman

Denna dikt finns med i boken *Från Magdala* (1972) där den inleder bokens lyriska del. Den publicerades redan 1970 i *Stridsropet* och kan betraktas som Majkens "signaturdikt".

Hon läste den ofta vid offentliga framträdanden som ackompanjemang till omvändelsen.

Klack mot sten, klack mot sten
det är jag som bestämmer
takten i marsch, takten i marsch.

När musiken ska börja
låter jag så här:
ta - ta - ta - ta
tam tadadám tadadám

"Je-sus
än frälsa förmår!
Je-sus
än frälsa förmår
Från det yttersta
till det yttersta.
Frälsa
förmår!"

Tam tadadám, tam tadadám
tam ta da tádadada tádadada tam...

Man kan sätta denna dikt som jämförelse med dikten *Högt* i den tjuogo år äldre debutsamlingen *Buskteater*. Där finns ljudlekarna i diktraderna "Ma - haha - jken / Joha - honsson". Dessa motsvaras här av de lekfullt formerade trumljuden. Båda inslagen leker med diktsubjektets röst och uttrycksförmåga. Det uppbrutna namnet i *Högt* andas ambivalens, självironi och misströstan. Däremot gestaltar de återgivna trumljuden fröjd, trygghet och oförtrutethet. Det är två livsåskådningar, som står emot varandra: t.ex. nonsensdevisen "thekula färgar lackmuspapper gult". Detta är här ersatt med det trosvisva "Jesus än frälsa förmår!" De båda dikterna visar klart två sidor av poeten Majken Johansson: en före och en efter omvändelsen.

Villanella på en spik

Detta är en av Majkens mest citerade dikter. Den publicerades i *Andens undanflykt* (1958). Ursprunget till dikten började med en poetisk lek för att parodiera Göran Printz-Påhlsons villanellor. Resultatet blev en allvarlig dikt men inte utan humor. Villanella är ett ålderdomligt krävande versmått, som ställer höga krav på kreativitet. Diktformen utvecklades i Frankrike på 1600-talet. Majken har helt följt de verstekniska kraven på sammanlagt 19 rader med två genomgående rim och två återkommande rader. Dikten bygger på talesätten "koka soppa på en spik" och "träffa huvudet på spiken". Själv var Majken ovillig att ge uttryck för vad hon menade med dikten och de centrala orden. I recensionerna gavs många olika tolkningar. Här följer de två första treradiga verserna och den sista versen med fyra rader.

Spiken syns ömsom krokig ömsom rak
genom det fludium som fyller livets skreva.
Vem hoppas inte kunna ändra soppans smak?
Hopfösta sörplar under samma tak
tyckmyckentrutarna och de som skaps att
sleva.
Spiken syns ömsom krokig ömsom rak.
Ännu för sista flisan av vårt vrak
lyder "naturens första bud": att sammanleva.
Spiken syns ömsom krokig ömsom rak.
Vem hoppas inte kunna ändra soppans smak?

Grundskadan

Majken älskade Frälsningsarméns sång och musik och trakterade själv flera instrument, t.ex. munspel, under sina offentliga vittnesmål. "Så det låter, så det låter, när mitt munspel och jag vi gråter," läste hon som uttryck för sin smärta och förtvivlan. Hon blev uppmärksam i många tidningar, radio och TV samt mottog bl.a "De nios" pris för sin poesi. Efter slutförd utbildning i Frälsningsarmén uppnådde hon efter hand kapstens rang.

Under några år från 1964 vistades

Majken på Dalarö folkhögskola. Av rektorn Karin Hartman blev hon väl omhändertagen. De blev vänner för livet. På Dalarö höll hon lektioner, andakter och arbetade på kontoret. Karin som äldre kvinna fungerade troligen som ett slags moderssubstitut och hjälpte henne under alla kriser hon gick igenom.

Hennes grundskada med dagliga ångestneuroser gjorde sig ständigt påmind. Hon fick ryckvis återfall i sitt alkoholberoende och lösdrivarliv. Hela tiden fick hon campera med ovänner "Ågren". Hon berättar om detta i boken *Från Magdala* (1972), med underrubriken *Fragment ur en självbiografi*, i dikten med bokens namn. Titeln syftar på den omvända synderskan i den bibliska berättelsen om Maria Magdalena. Dikten nedan ger uttryck för halsbrytande kast mellan fräckt och fromt. Den ekvivalente omvändelsen.

Man funkade bara på borsten, sörru,
man längtade bara efter längejån, sörru,
och det vart morgon och det var afton,
och man funkade också på sporten, sörru.
Men sen kom
en Uppvägande
i min väg.
Den Ekvivalente.
Han förvandlade
min ruttna lust-jakt
till sin friska lustgård.

Passionsandakt

I sin sista diktbok *Djup ropar efter djup* (1989) finns denna dikt med. Jag tycker den är helt mästerlig. Hon skildrar denna omaka jämlike på ett sällsamt men ändå finstämt sätt. Dikten är ett vittnesbörd om en barmhärtighet bortom all ytlighet. Den kom till genom en spontan upplevelse när hon tillsammans med Karin Hartman skärtorsdagen 1976 besökte Åkersberga kyrka.

Hon var härlig i sin korpulens,
hade världens krigsmålning
och luktade piss och parfym om vartannat
när hon gick fram till nattvardsrunden
med långbyxorna glatt stretande
kring den enorma baken
och med det röda nagellacket
glänsande runt kalcken
medan hon drack.
Då älskade Gud henne
allra mest
då rämnade förlåten
som skytt
min Herre.

Efter sitt sista helnyktra år slutade Majkens kamp 11 december 1993. Från tusen och en sorters oro blir jag befriad. "Bottenglädjen räcker för alla bottenlägen". Ur *Från Magdala*.